

УДК 378.147=111

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/19.167635>**Олена НЕГРІВОДА,**

кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри германської філології
та методики викладання іноземних мов
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
(Одеса, Україна) negrivoda@ukr.net

МЕТОД КЕЙСІВ У НАВЧАННІ ІНШОМОВНОГО ЛЕКСИЧНОГО МАТЕРІАЛУ НА ЗАСАДАХ КОМУНІКАТИВНО-КОГНІТИВНОГО ПІДХОДУ

У статті розглянуто метод кейсів у навчанні іношомовного лексичного матеріалу, які надають процесу підготовки майбутніх учителів англійської мови у вищому навчальному закладі позитивно-стимулюючого характеру. Основна увага приділяється кейсам, які використовуються у навчанні іношомовного лексичного матеріалу на засадах комунікативно-когнітивного підходу. Відібрано та обґрунтовано навчальні ситуації з кейсу «Професійний вибір» під час вивчення теми «Making a Career» зі студентами II курсу факультету іноземних мов із дисципліни «Практика усного та писемного мовлення».

Ключові слова: кейс, іношомовний лексичний матеріал, коучінг.

Olena NEHRIVODA,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Teacher of the Department of Germanic languages
and methods of foreign languages teaching
of South-Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky
(Odesa, Ukraine) negrivoda@ukr.net

CASE-STUDY METHOD IN TEACHING OF FOREIGN LEXICAL MATERIAL ON THE PRINCIPLES OF COMMUNICATIVE-COGNITIVE APPROACH

The article describes definitions of the concepts of "case", "case-study method". In English terminology, case is a description of a real situation or true life. Case is built on events that have taken place in reality and it is offered by authors to provoke a discussion, awaken students to discuss and analyze and make decisions in the classroom. The case-study method allows to create a role system where students can take certain social and professional positions. A sample of artificially created case (educational situation) is an effective means of teaching of foreign lexical material during the future English teachers' training. The use of short stories describing the real events, motivates students to exchange ideas actively (a dialogue of thoughts), arguments (a dialogue-discussion), provides the implementation of interpersonal relationships and the principle of individualization of learning. Cases can be used at different stages of the lesson with a different educational purpose. The case-study method trains the use of communicative (compensatory) and discursive strategies (encouragement to exchange ideas, initiate a dialogue, etc.).

In the article the case-study method in teaching of foreign lexical material is considered, which gives the process of future English teachers' training in the higher educational institution a positive-stimulating character. The main attention is paid to the cases used in teaching of foreign lexical material on the principles of a communicative-cognitive approach. The educational situations from the Case "Professional Choice" were selected and substantiated during the study the topic "Making a Career" with the second year students in "Practice of oral and written speech".

The pedagogical potential of educational situations or cases is significant in teaching of foreign lexical material during the training of future English teachers, because: there is a constant interaction between teachers and students, selection of forms of behavior is conducted, the motivation of own actions arises, classes are characterized by emotional color, creating an atmosphere of cooperation and competition at the same time, overcoming conflicts, etc.

Key words: case, foreign lexical material, coaching.

Постановка проблеми. Згідно з дидактичними дослідженнями, навчальні ситуації є одним із видів навчання у проблемному методі (І. Я. Лернер, О. М. Матюшкін, М. І. Махмутов). Автори цієї концепції називають такі ситуації проблемними, під час яких відбувається особливий вид розумової взаємодії суб'єктів дидактичного процесу, що

характеризується таким психічним станом того, хто навчається, який вимагає виявлення, відкриття, засвоєння нових знань чи засобів діяльності (Лернер, 1974; Матюшкін, 1968; Махмутов, 1977). Іншими словами, якщо студенту не вистачає набутих знань для розв'язання завдань, він має сам їх шукати. За формою навчальні ситуації збігаються

з частково-пошуковим методом, коли викладач створює проблемну ситуацію, формулює проблему, залучає студентів до її вирішення та за дослідницьким методом, коли студенти виокремлюють проблему, формулюють її та вирішують (Курлянд, 2009).

Аналіз досліджень. В основу статті покладено праці дослідників Н. Бордовскої, М. Лейблінга, І. Лернера, О. Матюшкіна, М. Махмутова, О. Матвієнко, А. Реан.

Мета статті – розкрити значення навчальних ситуацій (кейсів) у навчанні іншомовного лексичного матеріалу під час підготовки майбутніх учителів англійської мови на засадах комунікативно-когнітивного підходу; представити та обґрунтувати кейс «Професійний вибір», який можна використовувати під час вивчення зі студентами теми «Making a Career» з дисципліни «Практика усного та писемного мовлення» на II курсі факультету іноземних мов.

Виклад основного матеріалу. Добре підготовлені кейси дають змогу зацікавити студентів у вивченні конкретного предмету, сприяють активному засвоєнню знань із підбору та аналізу інформації; вони сприяють розвитку аналітичних, практичних, творчих, комунікативних, соціальних, рефлексивних навичок (Андрущенко, 2005).

Кейс-метод виник на початку ХХ ст. у Гарвардській школі бізнесу. В англійській термінології case – це опис реальної ситуації, або true life (Малахов, Филатов, 1991). Кейс будується на подіях, які відбулися в реальності та пропонуються авторами для провокування дискусії, пробудження студентів до обговорення і аналізу та прийняття рішень у навчальній аудиторії. Кейс-метод дає змогу в умовах навчання створити ролеву систему, де студенти можуть зайняти певні соціально-професійні позиції. Зразок штучно створеної навчальної ситуації представляється ефективним засобом навчання іншомовного лексичного матеріалу під час підготовки майбутніх учителів англійської мови. Безпосередня мета методу case-study – спільними зусиллями групи студентів проаналізувати ситуацію, тобто case, що виникає за умови конкретного положення справ, і виробити практичне рішення; закінчення процесу – оцінка запропонованих алгоритмів і вибір кращого в контексті поставленої проблеми.

Метод кейсів широке використовується у навчанні іншомовного лексичного матеріалу на засадах комунікативно-когнітивного підходу.

Розв'язання кейсів у навчанні іншомовного лексичного матеріалу можливе, якщо відбуватиметься дотримання таких принципів: індиві-

дуальний підхід до студентів, врахування їхніх потреб та можливостей; надання мисленню демократичного характеру; навчальне навантаження має концентруватися головним чином на основних практичних положеннях (мінімізація теоретичного матеріалу); забезпечення двобічного зв'язку (викладач-студент, студент-викладач) у будь-який час заняття; формування у студентів умінь працювати з різними джерелами інформації; акцентування на розвитку сильних та позитивних боків студентів.

Використання коротких історій, що описують справжні події, мотивує студентів до активної взаємодії для обміну думками (діалог думок), аргументами (діалог-дискусія), забезпечує реалізацію міжпредметних зв'язків та принципу індивідуалізації навчання.

Кейси можна використовувати на різних етапах заняття з різною навчальною метою: на етапі Введення (Lead-in) – для активного залучення студентів до теми заняття, для презентації нового лексичного або граматичного матеріалу в контексті, на етапі практики (тренування читання) – для обговорення в парах фактичної інформації (діалог-розпитування), на етапі продукування мови – для організації загально-групової дискусії (проблемний діалог або концептуальний), або рольової гри. Робота з кейсами як видом професійного тексту розвиває когнітивні якості студентів, адже пропонує осмислити життєву чи професійну ситуації (професійно орієнтаційна робота з учнями тощо). Метод кейсів тренує використання комунікативних (компенсаторних) та дискурсивних стратегій (спонукання до обміну думками, ініціація діалогу тощо).

Проектна робота на заняттях з англійської мови формує самостійність студентів у процесі отримання знань та тренує самоконтроль та самокорекцією мовлення, мотивує навчання. Проектна робота може бути організована як індивідуальна, парна та групова, з попередньою підготовкою й наступною презентацією на занятті. Для розвитку вмінь діалогічного мовлення після презентації проектів доцільно організувати самоаналіз результатів, із цією метою викладач разом із студентами мають підготувати оцінний лист (guidelines / rubrics list) із переліком категорій для оцінювання. Проектна робота спонукає студентів застосовувати мета-когнітивні стратегії планування, цілепокладання, самоконтролю та самокорекції.

Під час вивчення зі студентами теми «Making a Career» з дисципліни «Практика усного та писемного мовлення» на II курсі факультету іноземних

мов було проведено відбір навчальних ситуацій, які відповідали кейсу «Професійний вибір».

Так, ситуації за кейсом «Професійний вибір» були використані для організації загально-групової дискусії (проблемний діалог), рольової гри.

Навчальні ситуації кейсів вирішувалися студентами за допомогою такого прийому коучінгу як *АВС* – техніка (Абдулліна, 1990; Абульханова-Славская, 1980).

Так, коучінг технологія застосовується для розвитку професійної са-мосвідомості студентів, почуття відповідальності в обраній сфері діяльності, пред'явлення їм сильних і слабких боків власної діяльності та визначенню кроків покращення результатів праці. Підготовка майбутніх учителів англійської мови передбачає набуття ними ключових навичок та умінь задавати питання для вирішення професійних задач, а коучінг-технологія дає змогу відчувати зворотній зв'язок або рефлексію ситуацій.

АВС-техніка як один із прийомів коучінгу отримала пріоритет в роботі, оскільки спирається на п'ять ідей Г. Грема:

- ментальні моделі або зразки – це глибоко вбудовані в розум людей уявлення, завдяки яким навколишній світ набуває сенсу;

- особистісна компетентність як процес постійного уточнення власного бачення ситуації;

- навчання починається з діалогу між членами взаємодії;

- побудова загального бачення пов'язана з прийняттям загальної картини ситуації;

- системне мислення дає змогу побачити глибокі взаємозв'язки, воно циклічне та має постійний зворотній зв'язок (Абдулліна, 1990).

Вибір цього прийому був не випадковий, оскільки його використання призводить до формування у студентів певних зразків поведінки, набуття знань та навичок вирішення ситуацій у діалоговій площині та передбачення наслідків роботи.

Прийом *АВС*-техніка складається з трьох кроків. Крок А – розуміння ситуації. На цьому етапі роботи із ситуацією студенти мають усвідомити її, відчувати істину, дати свою назву, щоб відобразити сутність, знайти протиріччя, якщо вони були, визначити об'єм наданої інформації. На кроці В треба усвідомити, що могло би бути кращим або за допомогою якої ідеї можна досягти бажаного в цій ситуації, чи та попередня істина допомогла отримати бажаний результат. Також на цьому кроці потрібно надати назву цій ситуації після такого перегляду. І, як правило, від проблемності ситуації студенти мають прийти до нейтрального погляду, необхідного для розуміння, як зробити

краще у кроці С. Тут треба запропонувати конкретні вирішення ситуації.

Вибір означеного кейсу «Професійний вибір» пояснюється тим, що вибір професії (у нашому випадку – вчителя англійської мови) – це складне мотиваційне явище. На нього впливають такі чинники, як престижність і привабливість професії. Оцінка особистістю престижності професії значною мірою визначається соціально схвалюваними цінностями, а оцінка привабливості – потребами, інтересами людини. Тому професія може бути привабливою, але не престижною і навпаки. З іншого боку, вибір професії зумовлюється й більш прозаїчними мотивами: доступністю професії, заробітною платнею, умовами праці тощо.

Означений кейс допомагає студентам виховати молоду людину як суб'єкта вибору професії і суб'єкта праці, яка володіє активністю і самостійністю в поведінці і діяльності, здатністю до ініціативного цілепокладання та планування свого майбутнього, а також створити умови, які сприяють розвитку внутрішніх засобів активного професійного самовизначення: самопізнання, самооцінювання і саморозвитку.

Навчання у вищому навчальному закладі визначає деякою мірою подальший професійний шлях майбутніх учителів. Саме в цей час у них формується уявлення про себе як професіонала, своє місце у вибраній галузі, поєднання життєвих, особистісних та професійних цінностей. Від того, наскільки плідно протікає цей процес, залежать успіхи педагогів.

Кейс «Професійний вибір» для студентів мав за мету реалізацію таких завдань: набуття загальних знань про професії (найвідоміші професії минулого та сьогодення); виховати майбутнього вчителя як суб'єкта, який може допомогти у виборі професії; вміти слухати співрозмовника, розуміти його мотиви вибору професії; вміти використовувати активну лексику з теми «*Making a Career*» у усному мовленні.

Добір ситуацій до цього кейсу проводився з урахуванням надання їм завершеності та доповнення. Було використано деякі ситуації та задачі з педагогічного практикуму (Бордовская, Реан, 2000; Матвієнко, 2001; Омеляненко, Кузьмінський, Вовк, 2006), але адаптовано їх згідно із метою дослідження.

Наведемо приклади кількох ситуацій з означеного кейсу «Професійний вибір».

Situation № 1. I had to witness the conversation of three teachers:

- You know, there are too many conversations about the professional orientation of the students.

All this connects with individual peculiarities, temperament, etc. It is easier to work where you most need.

“You are wrong, Galyna Sergeevna”, the colleague objected. – It makes sense that professional activities are related to social needs. But at the same time one can not ignore the individual features of a person. Tell me, can a person with a prevailing melancholic temperament work as an operator on the railroad, a pilot or even a professional driver? And if our restless Serhiy T., with his choleric features, is posted in the accounting department or the statistics department, he will spoil everything and he himself will run away from the solution of the problem. Therefore, we must carefully study the individual characteristics and anatomical, physiological and psychological capabilities of each individual in order to advise pupils the most optimal criteria for choosing a future profession.

– Nowadays there are other benchmarks for the choice of a profession, – Nina Petrivna said.

– Students often choose a profession not according to their individual features, but for the material benefit. It’s naked pragmatism. Well, that may make sense. For some professions, it’s appropriate to set a higher fee – and the problem can be solved ...

– But no, colleagues, – defended her position Angelina Oleksandrivna – this problem can hardly be solved. The material benefit is a fact that lies on the surface. This is transient for most people. I still believe that boys and girls should be guided by the profession depending on their social significance and individual physical and mental capabilities.

Join the controversy of the teachers and express your thoughts on the problem.

Сутність першої ситуації полягала в тому, що три класних керівника розмовляли про те, як треба орієнтувати учнів на вибір професії: за соціальними потребами, враховувати індивідуальні особливості людини чи задля матеріальної вигоди.

Було запропоновано студентам використати прийом АВС-техніки (Махмутов, 1977).

Крок А – розуміння або прийняття ситуації з такими запитаннями:

– Що Ви подумали в цій ситуації?

– Що Ви відчували в цій ситуації?

– Чого Вам не вистачало і що не було представлено або якої інформації не вистачало?

Відповідь студентів: *“This situation is typical for the present, because in most cases the fate of many students is solved by their parents. Students have typical difficulties when choosing a profession, so they need help from teachers, psychologists”*.

На кроці В відбувалося усвідомлення кращого варіанту вирішення за допомогою запитань:

– Що могло б допомогти Вам для вирішення цієї ситуації?

– Яка якість, здібність, почуття необхідні Вам в цьому випадку?

– Як би Ви описали ситуацію нині?

Відповідь студентів: *“In this situation, we must take into account the views of three teachers, but at the same time we must correctly defend that, first of all, it is necessary to identify the professionally important properties and qualities of the students, to study the interests, inclinations and abilities of the individual, to teach students the methods of self-assessment of their qualities in order to identify their compliance with the requirements a certain profession. And only then students can make the right choice”*.

Крок С передбачав кращий варіант вирішення ситуації.

Студенти розмірковували таким чином: *“To choose a profession properly means finding a profession that corresponds to the interest, inclinations, abilities and physical data of a person. So there are many professionally orientation activities such as conversations, games, trainings that can help students choose their future profession. And teachers should be advised to read periodicals, vocational guidance literature and study materials on problems of professionally orientation work, to analyze the research of scientists and only then give senior pupils some advice”*.

Situation № 2. Former graduates always come to our school. It’s very interesting to know where and how they live and what they care about. And the most important question is why they have chosen such professions. What was the reason of it. It is so difficult to say to yourself: “I will be ...”.

But that’s exactly what happened with Lida. She loved her first teacher Anna Ivanivna very much. When she was in the first form she decided that she would be a teacher of elementary school too. Therefore, she is studying at pedagogical university. Lida is friendly, sweet and cheerful. She likes to study. She has already had practice at school and she liked it very much. We asked Lida: “How will you live on a teacher’s salary?” Lida smiled and replied: “But it will not always be so. I really believe in it. And besides, I know money is important, but they does not solve everything”. “But what solves?” – the whole class asked Lida. “It’s important to be interested in your future profession. You must be pleased with it. It’s very good when you feel like a golden fish, no matter, in class, on the stage, or in the shop...” We all decided that Lida was a golden fish.

But suddenly Olga joined the conversation. She is studying at a medical university, she will be a dentist. “I will be a golden fish, but not Lida. Because I will

deal with gold. And all these conversations – «to your heart», «to bring benefits to people, the state» are nonsense! We must bring benefit, first of all, to ourselves. And I will do it” – Olga said.

Join the discussion of the girls and express your thoughts on the problem.

Сутність другої ситуація з кейсу «Професійний вибір» полягала у тому, яку саме професію обрали колишні випускні школи Ліда та Оля та чому. Ліда обрала професію вчителя початкових класів, навчається у педагогічному університеті. А Оля навчається у медичному університеті на стоматолога. Для Ліди гроші – це важливо, але вони усе не вирішують. Головне – цікавість до справи. А Оля вважає, що користь треба, насамперед, приносити собі, а не державі чи людям.

Крок А – розуміння або прийняття ситуації.

Відповідь студентів: *“The choice of profession is a very important stage in a human life. How important not to be mistaken. Since childhood, we do not always know our possibilities, our abilities, and inclination. Ignorance of our own abilities, inclination leads to the fact that a person chooses his business as if at random. So a person must have specific qualities, certain inclinations, identify them in order to realize their abilities”*.

Крок В – усвідомлення кращого варіанту рішення.

Відповідь студентів: *“We agree with Lida’s view that the chosen profession should be pleased to make you feel like a golden fish in your area of activity. After all when choosing a profession, one must remember that you should take this responsible step consciously taking into account your inclinations, abilities, personal and public interests”*.

Крок С - кращий варіант рішення ситуації.

Студенти розмірковували таким чином: *“It is a mistake to divide professions into bad and good,*

interesting and uninteresting, light and heavy. The significance of a profession in a person’s life depends not only on the nature of the work, but on the person’s attitude. If you choose a profession you like, you will feel like a happy person, you will be able to realize yourself as a person, to realize your abilities, inclinations, dreams. When choosing a profession, you need to consider everything: both your own desires and abilities. It means, it is necessary to consider also whether your profession is necessary for society, whether there will be demand for it, or whether you can benefit society. All factors need to be weighed”.

Застосування прийому АВС-техніки дало змогу студентам навчитися бачити ситуацію об’єктивно та продемонструвати покрокове досягання виходу із неї.

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що педагогічний потенціал навчальних ситуацій або кейсів є вагомим у навчанні іншомовного лексичного матеріалу під час підготовки майбутніх учителів англійської мови, тому що відбувається постійна взаємодія між викладачами і студентами, проводиться підбір форм поведінки, виникає мотивація власних дій, аргументація вибору професійних та моральних норм, правил етичного спілкування, заняття характеризуються емоційною забарвленістю, створенням атмосфери співпраці і конкуренції одночасно, подоланням конфліктів тощо.

Отже, запропоновані нами навчальні ситуації з кейсу «Професійний вибір» студентам II курсу мають за мету позитивно-стимулюючий характер під час підготовки майбутніх учителів англійської мови, а також набуття ними вмінь і навичок користуватися сучасними техніками і прийомами рішення навчальних ситуацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдуллина О. А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования. М.: Просвещение, 1990. 140 с.
2. Абульханова-Славская К. А. Деятельность и психология личности. М.: Наука, 1980. 335 с.
3. Андрущенко В. П. Філософський словник соціальних термінів. Харків: „Р.И.Ф.“, 2005. 672 с.
4. Бордовская Н. В., Реан А.А. Педагогические ситуации. Педагогика: учеб. для вузов. СПб.: Издательство «Питер», 2000. 304 с.
5. Курлянд З. Н., Хмельюк Р.І., Осипова Т.Ю. та ін. Педагогіка:навчальний посібник. Харків: Бурун Книга, 2009. 304 с.
6. Леонтьев А. Н. Психологические вопросы формирования личности студента. Психология в вузе. 2003. – № 1-2. – С. 232-241.
7. Лернер И. Я. Проблемное обучение. М.: «Знание», 1974. 64 с.
8. Матвієнко О. В. Метод конкретних педагогічних ситуацій: навч.-метод. посіб.: підруч. для студ. пед. ф-тів. вищ. навч. закл. / за ред. В. І. Бондаря. К.: Укр. пропілеї, 2001. 300 с.
9. Матюшкин А. М. Актуальные вопросы проблемного обучения Основы проблемного обучения. [пер. с польск.] / Оконь В. М.: «Просвещение», 1968. С. 186–203.
10. Махмутов М. И. Организация проблемного обучения в школе. Книга для учителей. М.: «Просвещение», 1977. 240 с.

11. Педагогіка: завдання і ситуації: [практикум] / В. Л. Омеляненко, А. І. Кузьмінський, Л. П. Вовк. [2-ге вид., випр.]. К.: Знання-Прес, 2006. 424 с.
12. Современная западная философия: словарь /сост. В. С. Малахов, В. П. Филатов, В. А. Лекторский и др.. М.: Политиздат, 1991. 414 с.

REFERENCES

1. Abdullina O. A. Obshchepedagogicheskaya podgotovka uchitelya v sisteme vysshego pedagogicheskogo obrazovaniya [General pedagogical training of teachers in the system of higher pedagogical education]. M.: Prosveshcheniye, 1990. 140 p. [in Russian]
2. Abul'khanova-Slavskaya K. A. Deyatel'nost' i psikhologiya lichnosti [Activities and psychology of personality]. M.: Nauka, 1980. 335 p. [in Russian]
3. Andrushchenko V. P. Filososfs'kyy slovnyk sotsial'nykh terminiv [Philosophical Dictionary of Social Terms]. Kharkiv: „R.Y.F.“, 2005. 672 p. [in Ukrainian]
4. Bordovskaya N. V., Rean A.A. Pedagogicheskiye situatsii. Pedagogika: ucheb. dlya vuzov [Pedagogical situations. Pedagogy: Textbook for universities]. SPb.: Izdatel'stvo «Piter», 2000. 304 p. [in Russian]
5. Kurlyand Z. N., Khmelyuk R. I., Osypova T. Yu. ta in. Pedagogika: navchal'nyy posibnyk [Pedagogy: a tutorial]. Kharkiv: Burun Knyha, 2009. 304 p. [in Ukrainian]
6. Leont'yev A. N. Psikhologicheskiye voprosy formirovaniya lichnosti studenta. Psikhologiya v vuze. [Psychological questions of the student's personality formation. Psychology in the university]. 2003. Nr 1-2. pp. 232–241. [in Russian]
7. Lerner I. YA. Problemnoye obucheniye [Problem training]. M.: «Znaniye», 1974. 64 p. [in Russian]
8. Matviyenko O. V. Metod konkretnykh pedahohichnykh sytuatsiy: navch.-metod. posib.: pidruch. dlya stud. ped. f-tiv. vyshch. navch. zakl. [Method of specific pedagogical situations] / za red. V. I. Bondarya. K.: Ukr. propileyi, 2001. 300 p. [in Ukrainian]
9. Matyushkin A. M. Aktual'nyye voprosy problemnogo obucheniya. Osnovy problemnogo obucheniya. [per. s pol'sk.]. [Actual issues of problem learning]. Fundamentals of problem training / Okon' V. M.: «Prosveshcheniye», 1968. pp. 186–203 [in Russian]
10. Makhmutov M. I. Organizatsiya problemnogo obucheniya v shkole. Kniga dlya uchiteley [The organization of problem training in school. The book for teachers]. M.: «Prosveshcheniye», 1977. 240 p. [in Russian]
11. Pedagogika: zavdannya i sytuatsiyi: [praktykum]. [Pedagogy: tasks and situations: [workshop] / V. L. Omelyanenko, A. I. Kuz'mins'kyy, L. P. Vovk. K.: Znannya-Pres, 2006. 424 p. [in Ukrainian]
12. Sovremennaya zapadnaya filosofiya: slovar' [Contemporary Western philosophy: dictionary] / V. S. Malakhov, V. P. Filatov. M.: Politizdat, 1991. 414 p. [in Russian]

Статтю подано до редакції 25.04.2018 р.